

Σχολεία και πανεπιστήμια είναι επιχειρήσεις που πουλάνε πτυχία

Συνέντευξη στη Νόρα Ράλλη

Μετάφραση Μαρίας Σπυριδοπούλου

Με καταγωγή από την Καλαβρία, ο διακεκριμένος ακαδημαϊκός και μελετητής της Αναγέννησης με αφορμή την έκδοση στα ελληνικά του βιβλίου του «Οι κλασικοί στη ζωή - μια μικρή ιδανική βιβλιοθήκη», μας μιλάει για την αρχαία και τη σύγχρονη Ελλάδα, για τον ρόλο των δασκάλων και των πανεπιστημίων στη διαμόρφωση των νέων πολιτών. Ασκεί κριτική στις κυβερνήσεις και τα κόμματα που θέλουν «τάξη αμαθών ανθρώπων» και αναλύει το «γνώθι σαυτόν»

Τον γνωρίσαμε και αγαπήσαμε μέσα από το προηγούμενο βιβλίο του «Η χρησιμότητα του άχρηστου» (έχει μεταφραστεί σε 18 γλώσσες και κυκλοφορεί στα ελληνικά από τις εκδόσεις Άγρα).

Ο διακεκριμένος ακαδημαϊκός, καθηγητής φιλολογίας και συγγραφέας, **Νούτσιο Όρντινε**, μας συστήνεται εκ νέου, σχεδόν στα ελληνικά, μέσω του τελευταίου του βιβλίου «Οι κλασικοί στη ζωή - μια μικρή ιδανική βιβλιοθήκη» (εκδ. Άγρα). Πρόκειται για επιλογή αποσπασμάτων κειμένων που θαυμάζει και μοιράζεται με τους φοιτητές του, «επιδιώκοντας», όπως μας είπε, «να τους δείξω πώς οι κλασικοί μπορούν να απαντήσουν και στα πιο σύγχρονα ερωτήματα».

• Στο βιβλίο σας, ο θαυμασμός σας για τους Έλληνες είναι έκδηλος.

Αγαπώ την Ελλάδα όχι μόνο γιατί γεννήθηκα στην Καλαβρία, την καρδιά της Μεγάλης Ελλάδας στη Ν. Ιταλία και στις φλέβες μου κυλάει και ελληνικό αίμα. Ο σημαντικότερος λόγος είναι αυτός που παρουσίασε θαυμάσια η Μαργκερίτ Γιουρσενάρ:

«Ό,τι έχει λεχθεί καλό από τον άνθρωπο, έχει ως επί το πλείστον λεχθεί σ' αυτή τη γλώσσα», εννοώντας την ελληνική! Η λογοτεχνία, η φιλοσοφία, η τέχνη είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την ελληνική κουλτούρα. Οι αρχαίοι Έλληνες κλασικοί τροφοδότησαν τον νου και τη φαντασία μου. Η αγάπη μου γι' αυτούς είναι, εκτός των άλλων, και μια οφειλή ευγνωμοσύνης.

• Στο βιβλίο σας στηλιτεύετε το γεγονός πως τα πανεπιστήμια από χώροι διαμόρφωσης ελεύθερων, μορφωμένων πολιτών έχουν γίνει επιχειρήσεις.

Δυστυχώς, όπως είχα ήδη καταγγείλει στο προηγούμενο βιβλίο μου «Η χρησιμότητα του άχρηστου», τα σχολεία και τα πανεπιστήμια στρέφονται όλο και περισσότερο προς την αγορά. Η επιλογή λυκείου και πανεπιστημίου από τους μαθητές γίνεται όχι με βάση τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα (τα μαθήματα που αγαπούν) αλλά τη μελλοντική τους αποκατάσταση στην αγορά εργασίας. Θέλουν να δώσουν την εντύπωση ότι η εκπαίδευση πρέπει να χρησιμεύει αποκλειστικά και μόνο στην άσκηση ενός επαγγέλματος.

Σχολεία και πανεπιστήμια είναι επιχειρήσεις που πουλάνε απολυτήρια και πτυχία και οι μαθητές/φοιτητές είναι οι πελάτες που τα αγοράζουν, για να τα καταναλώσουν στη συνέχεια στην αγορά εργασίας.

Έχει χαθεί ολοσχερώς από τον ορίζοντα η εκπαιδευτική και διαμορφωτική λειτουργία της γνώσης. Θα ήταν εξαιρετικό, αν μπορούσαμε να διαβάσουμε στους μαθητές και τους φοιτητές όλου του κόσμου το υπέροχο ποίημα του Καβάφη: αυτό που μετράει δεν είναι να φτάσεις στην Ιθάκη (το πτυχίο), αλλά η διαδρομή που κάνεις για να φτάσεις έως εκεί. Μα κανείς δεν βαθμολογεί αυτή τη διαδρομή, παρά το αποτέλεσμα.

Σήμερα, δυστυχώς, το πτυχίο μετράει περισσότερο από τη διαδρομή, το επάγγελμα περισσότερο από τη δια-μόρφωση του πολίτη. Δια-μορφώνω «πολίτες» σημαίνει διαμορφώνω καλλιεργημένους άντρες και γυναίκες, που θα είναι σε θέση να αναπτύξουν κριτική σκέψη και να ενστερνιστούν τις μεγάλες αξίες της ανθρωπότητας: την ανθρώπινη αλληλεγγύη, την αγάπη για το κοινό καλό, τη δικαιοσύνη.

Αν δεν διαμορφώσουμε πολίτες καλλιεργημένους, ελεύθερους και ικανούς να ασκούν κριτική, είναι δύσκολο να σκεφτούμε την ύπαρξη μιας ανθρωπότητας πιο ανθρώπινης.

• Ποιος πιστεύετε ότι ευθύνεται γι' αυτό;

Δυστυχώς αυτοί που κυβερνούν τον κόσμο ανήκουν ολοένα και περισσότερο σε πολιτική τάξη αμαθών ανθρώπων που υπόκειται στην οικονομική εξουσία. Πολλοί αρχηγοί κρατών δουλεύουν για πολυεθνικές, τράπεζες, οικονομικούς ομίλους. Κατά κύριο λόγο, το ενδιαφέρον για την εκπαίδευση βρίσκεται πάντα στην τελευταία θέση: αρκεί να δει κανείς τον προϋπολογισμό των κυβερνήσεων για να καταλάβει πού γίνονται οι τρομερές περικοπές.

Η εξουσία, ιστορικά, έχει εκλάβει με ενόχληση την πολιτισμική χειραφέτηση των πολιτών. Είναι πολύ εύκολο να χειραγωγήσεις τους αδαείς. Όπου υπάρχει γνώση υπάρχει και ο

κίνδυνος της εξέγερσης, της αντίδρασης. Οι δικτατορικές κυβερνήσεις συνήθως φυλακίζουν τους πανεπιστημιακούς καθηγητές, τους ερευνητές, τους δημοσιογράφους: δηλαδή όσους στηρίζουν την αναζήτηση της αλήθειας.

Και κυρίως συνηθίζουν να «λογοκρίνουν», να διαγράφουν μια κι έξω (όπως έκανε η Ιερά Εξέταση) θεωρίες και βιβλία που θέτουν σε αμφισβήτηση την άποψη των κραταιών του κόσμου. Αυτά είναι σημάδια μιας ιδιαίτερα επικίνδυνης υποβάθμισης που θα πρέπει να μας βάλει σε σκέψεις.

• Υπάρχει όμως και κάτι που λέγεται «τεχνολογική εξέλιξη». Το διάβασμα έχει αντικατασταθεί με το «κοιτάω το κινητό μου». Δύσκολο να το αντιμετωπίσει κανείς...

Στην Ιταλία, η κυβέρνηση του Ρέντσι επένδυσε ένα δισεκατομμύριο για το ψηφιακό σχολείο με τη σκέψη ότι το «καλό σχολείο» (το «μοντέρνο» σχολείο) το κάνουν οι υπολογιστές, οι συνδέσεις με το διαδίκτυο, οι ψηφιακοί πίνακες. Έχουμε μπροστά μας ένα πολύ σοβαρό σφάλμα.

Το «καλό σχολείο» το κάνουν μόνο οι «καλοί δάσκαλοι». Στην Ιταλία, αντί να προσλάβουν «καλούς καθηγητές» με αυστηρά κριτήρια επιλογής, δημιούργησαν τις τελευταίες δεκαετίες 200.000 αναπληρωτές που διδάσκουν με συμβάσεις ορισμένου χρόνου: πολλοί από αυτούς δεν έχουν περάσει ποτέ έναν διαγωνισμό. Πολλές μελέτες αποδεικνύουν ότι δεν υπάρχει ακόμη μια σίγουρη απάντηση για τα αποτελέσματα που επιφέρουν τα ψηφιακά εργαλεία στα σχολεία: ευνοούν πράγματι τη μάθηση των παιδιών;

Ορισμένοι μελετητές της νευροεπιστήμης λένε πως όποιος διαβάζει ένα ηλεκτρονικό βιβλίο συγκεντρώνεται λιγότερο από αυτόν που διαβάζει ένα έντυπο βιβλίο, με αρνητικά αποτελέσματα για την ικανότητα των παιδιών να κατανοούν τα κείμενα. Πολλοί νέοι είναι πλέον «βιντεοεξαρτημένοι»: στις σχολικές και στις πανεπιστημιακές αίθουσες θα πρέπει να βρουν ένα ερέθισμα, ένα κίνητρο ώστε να ζήσουν μια πραγματική ζωή και όχι την «εικονική» που προτείνουν τα ψηφιακά μέσα. Πολλοί νέοι, στους οποίους ζητάω να μου πουν τη χρησιμότητα του facebook, μου απαντούν πως «χρησιμεύει για να βρουν φίλους»: πιστεύουν πως η φιλία είναι ένα απλό κλικ και όχι μια κοπιώδης διαδικασία «διαλόγου» με τον άλλον.

• Στις καπιταλιστικές μας κοινωνίες, όπου επικρατούν «ηγέτες» όπως ο Τραμπ, ο Πούτιν ή οι νεοναζί, πώς μπορεί κάποιος να αντισταθεί;

Υπάρχει το υπέροχο διήγημα του Μπόρχες «Το τείχος και τα βιβλία», όπου ο σπουδαίος Αργεντινός συγγραφέας αφηγείται την ιστορία ενός Κινέζου αυτοκράτορα που έχτιζε το τείχος και την ίδια στιγμή κατέστρεφε βιβλία και βιβλιοθήκες. Μοιάζει προφητικό διήγημα.

Σήμερα στην Ευρώπη και παγκοσμίως τα κόμματα που επιδιώκουν να κατασκευάσουν τείχη, δουλεύουν συγχρόνως για να αφανίζουν την ιστορική μνήμη και οποιαδήποτε μορφή πολιτισμού που μπορεί να θυμίζει στους ανθρώπους τις κοινές ρίζες τους.

Υψώνω τείχη σημαίνει δημιουργώ εμπόδια, προκαλώ εξεγέρσεις των φτωχών εναντίον των πλουσίων, ρίχνω λάδι στη φωτιά των εθνικισμών, των τοπικισμών και κάθε μορφής ρατσισμού. Το φταίξιμο για όλα αυτά ανήκει όμως και στην τάξη των ιθυνόντων, των πολιτικών που έχουν κατά νου μόνο τα δικά τους συμφέροντα, τα συμφέροντα των τραπεζών και της οικονομίας.

Πώς είναι δυνατόν να ζητάς από έναν φτωχό Έλληνα συνταξιούχο να πληρώσει το χρέος και να μη ζητάς από τις μεγάλες πολυεθνικές (όπως οι Amazon, Google, Apple) να πληρώσουν τους φόρους στις χώρες στις οποίες πουλάνε τα προϊόντα τους και στις οποίες κερδίζουν δισεκατομμύρια ευρώ; Είναι σαφές ότι αυτές οι πολιτικές επιλογές –που ευνοούν τους ισχυρούς και ζημιώνουν τους αδύναμους– το μόνο που μπορούν να προκαλέσουν είναι αλόγιστες αντιδράσεις και να επιφέρουν παράλογες συνέπειες: ο κόσμος, απελπισμένος, εύκολα μπορεί να «παραδοθεί» στα ψευδαισθητικά προγράμματα των «λαϊκιστών», οι οποίοι σε Αμερική και Ευρώπη έχουν ούριο άνεμο στα πανιά τους. Φτάνει να βρεις έναν «αποδιοπομπαίο τράγο» (π.χ. οι πρόσφυγες που κατακλύζουν την Ευρώπη), ώστε να διοχετεύσεις τα βάσανα και την επιθετικότητα του λαού ενάντια στους υποτιθέμενους υπεύθυνους της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας. Μια σωρεία ψεμάτων που δυστυχώς βρίσκουν έδαφος στις πιο αδύναμες τάξεις.

Ο Μπόρχες το λέει ξεκάθαρα: Όποιος χτίζει τείχη δεν αμύνεται ενάντια στους «εχθρούς» - φτιάχνει μια τεράστια φυλακή για τον εαυτό του.

• Επιστρέφοντας στο βιβλίο, τι άραγε θα θεωρείται «κλασικό» σε 100 χρόνια;

Σε αυτή την ερώτηση δεν θα μπορούσε να απαντήσει ούτε ο χρησμός του μαντείου των Δελφών. Η επιβίωση του «κλασικού» είναι όλο και πιο συνδεδεμένη με την τύχη του σχολείου και του πανεπιστημίου. Χωρίς τους κλασικούς δεν μπορούμε να συλλάβουμε τη διδασκαλία.

Την ίδια στιγμή όμως, χωρίς το σχολείο και το πανεπιστήμιο οι κλασικοί δεν θα μπορέσουν να επιβιώσουν στην πολιτισμική έρημο που δημιουργεί αυτή η εμπορευματική κοινωνία,

συνθλίβοντας κάθε μορφή και κάθε έκφραση της κουλτούρας... και όλα όσα δεν παράγουν «κέρδος».

• **Υπάρχει κάποια φράση στα ελληνικά που ξεχωρίζετε;**

Μου έρχεται στον νου η ρήση που βρίσκεται στους Δελφούς: «γνώθι σαυτόν». Εδώ και αιώνες έως σήμερα, αυτό το ρητό ήταν αντικείμενο πολλών και συχνά αντιθετικών μεταξύ τους ερμηνειών: «γνώρισε τα όριά σου» (για να δηλώσει το «πεπερασμένο» του ανθρώπινου όντος), όπως επίσης «μάθε πως είσαι μέρος του συνόλου» (προτρέποντας τον άνθρωπο να υπερβεί τα «όρια» για να μεταβεί από την ανθρώπινη σφαίρα στη «θεία»).

Αυτή είναι η δύναμη ενός κλασικού: να προκαλεί άπειρες ερμηνείες, να δίνει τη δυνατότητα σε κάθε εποχή να ξαναδιαβάζει τα ίδια αυτά λόγια με διαφορετικό τρόπο. Έτσι ο λόγος γίνεται ζωή.

Δημοσιευμένο στις 15-05-2017 στο <https://www.efsyn.gr/arthro/sholeia-kai-panepistimia-einai-epiheiriseis-poy-poylane-ptyhia>